

En ansøgning om brændevinsbrænding fra 1767.

Meddelt af Bibliotekar *Chr. Heilskov*, Hellerup.

Ved i rigsarkivet at gennemblade nogle pakker vedrørende krohold og brændevinsbrænding er jeg stødt paa nedenstaaende ansøgning om tilladelse til at oprette et brænderi.

Der var i de aaringer stort røre om den ædelige brændevin. Regeringen havde for længe siden søgt at komme hjemmebrændingen og de mange overflødige (uprivilegerede) kroer til livs; og i 1757 strammedes knuden yderligere ved en forordning om stærkt forhøjet afgift af de kroer, der havde privilegium paa brændevinsbrænding. Alligevel florerede denne overalt paa landet til stor skade for den almene velfærd. Nu har vel nedenævnte Peter Møller tænkt at indynde sig hos regeringen ved sit socialøkonomiske storsyn — og samtidigt skaffe sig sig selv et lille nemt levebrød.

Ansøgeren synes at have været lidt af en eventyrer. Som det af det følgende vil ses, var han ikke nogen slet og ret bonde. Oprindeligt var han malersvend men blev senere fæster og, som det synes, ogsaa selvejer. Som følge heraf avancerede han da ogsaa i titulatur fra „monsieur“ til „seigneur“. Man vil ogsaa se, hvorledes han har søgt at fikse sig op ved at latinisere sit navn. Om hans liv og levned har jeg iøvrigt ikke kunnet finde andet, end hvad akterne udviser. Hans skrivelse

gør et temmelig forvirret indtryk; og efter endt læsning vil de fleste vistnok hælde til den formodning, at manden maa have været lidt forrykt. Han skriver et slemt kludret, ofte rent uforstaaeligt sprog, hvis højst originale retskrivning og tegnsætning jeg har bibeholdt. Sin ansøgning bilægger han med attester fra en haandværker og 4 præster. (Naar man har set dem, vil man maaske bedømme Peter Møllers skrivemaade lidt mildere; det er forbløffende saa ringe en evne disse gejstlige herrer (den ene undtagen) har haft til at udtrykke sig paa dansk.¹ Malermesteren slaar dem rent af marken, men han er til gengæld adskilligt højtideligere.) Ansøgningen lyder saaledes:²

„Stormægtigste Monarch

Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Dend 21de Septbr. Siidst her i Lejerschou Skede en Stor Torden-Slag udi alles Brænde-Viins Pander og er optændt en Stoer Jwer og blus imod mig [!] ærlige oprigtig Intention. Aarsagen var denne at ieg haver været saa Retsindig der hos troskyldig at lade mine Sande tanker saa publiq udgaa ved en min allerunderdanigste Memorial af vigt [afvigte] 4de August Sidst som alleniste indeholdt, om den Store og Vit om Landet snart hos Alle i Svang brugende megen Brænde-viins Brænden og de der over Brænder og Svier al sin mæste Ruug og Korn alleniste til Brænde viins u Nyttig fylderie, og samme denne min ovenmelte Allerunderdanigske Memorialer nu igien kommen her jem til

¹ Mon det dog ikke kunde tænkes, at P. M. selv har *afskrevet* Attesterne? (Red. Anm.)

² Diverse Breve, Dokumenter etc. vedkommende Krohold og Brændevinsbrænding 1757—86.

Colding hos Hr. Bircke Dommer Sonnin¹ til at hand skulde allerunderdanigst indhænte Erklæring saa og forhøre om min forhold og Rygte hvilcke hand og haver igien icke sparet mig med sin Egen skrivelse ladet mig ud Raabe vit og bredt her i Landet, for allene at giøre mig Sort- og graa, ieg derhos skulde ansees lige som et Menniske der vilde efterstræbe alles Vælfærdt, derhos haver hand, saa væl skriftelig saare [!] Mundtelig vil [villet] formaae dend Stacckels Enfoldige Bonde at de til haabe skulde sammenskrive om mig, for at hand [Birkedommeren] igien vil indsænde same! tilligemed sin Egen skrivemaade, som om di til sammen maa Raade saa bliver ieg i minste maader icke allernaadigst bønært og min allerunderdanigste Velmeenende Intention icke skulde faa nogen San gehør eller naade Stæd hos Deres Kongl: Mayst Effter som denne Memorial [sikter?] noget hend til saadanne profifers tab — formedelst at de haver Mangens Gunst og de bliver ofte begavedt med mange Ende [støcker?!], saavel haver de mange Ægter og Kiørseler frie om i Landet vor de vil hen.

Allernaadigste Konge og Herre, ieg ingenlunde kand dølge eller tie stille udi de ting som er Gud og Kongen behagelige i Sær til Landets Nytte og dend fattiges Nytte og Bæste, Saa er og denne min allerunderdanigste Memorial Høynødvendig, om det allernaadist Saaledes maatte mig forundes Prevelegio paa at ieg med min Interessenter maatte oprette en Saadan Brændeviins Brænderie, her i [!] udi Coldinghuus Ampt, og efter 6. aars forløb lover ieg at Svare 200 rdr. hvert Aar som en vis allernaadigst Forpagtning, ieg dertil vil allerunderdanigst pant sætte Gods ære og lif om hvis icke

¹ Hans Albrecht Gottlob Sonnin, birkedommer i Koldinghus birk fra 1759, † 1770.

her i landet Skal blive profiteret og Sparet Mange Mel-
 lioner tønder Ruug og Korn hvert aar som ellers nu
 bliver til overdaadig fylderie forbrugt og liderligen for-
 døjet, at efter der ere alt formange Saadanne Brænde
 Viins Sviere og der ene Slet snart Ingen der i minste
 maader bethaler noget udgift, enten Told eller Acsis
 eller forpagtning, endog at der ere dend Lands Bye
 som er ikkun 19 til 20ve Half gaarde og nogle Inder-
 ster saa vil ieg for sickre at der skal findes over 24 til
 26ve Brændevins Kiældeler som de bruger at brænde
 Brændeviin med Vad maatte da Spørges over hele lan-
 det som saaledes alle og mest enhver Svier og for-
 brænder det Kiære velsignede Ruug og Korn istæden
 dend fattige Mand i Kiøbstæderne og paa Landet mange
 gange maa lide Mangel og Brød Kurven dend bliver
 hængt altfor højt saa næppe Mange gange længe før
 høsten dend kommer er der ikke nogen Ruug eller
 Korn hos dend ordinaire Bonde at faa til Kiøbs Enten
 Svarer di saaledes dend fattige, at de nu intet haver
 nogen Korn, formedelst det er opkiøbt til ud Skibning
 af Landet eller og vilde self bruge det, til Brændevins
 Brænderi, alt saa maa dend fattige Mand som ingen
 forraad haver, lide stoer Vaande og ved sig ingen ud
 Veje, men Endelig skal hand nødes til at beriige Kiøb-
 manden som inde holder saaledes sit Korn og igien
 Aager, og Puger, Skilling paa Skilling Siden at hand
 ved noch bedre at Bunden [deri?] haver icke mere end som
 hand plejer at vil bruge til sin daglig Brændeviins Sviere.

Stormægtigste Monarch Allernaadigste Konge Saa-
 ledes ere mine fattige og allerunderdanigste aller Rin-
 geste tanker, at vis dend Stackkels Enfoldige Bonde
 og Inderster, Slet intet maatte brænde saadan sit Korn
 men i stæden for saadan Brændevin, skulde endelig

for Rede Penge Sælge det, og betale sine ordinære skatter og skyld som der mange Højt Resterer, NB: og vis hand Endelig icke vilde hjælpe sig med en Skickkelig og god Drick Mød, Most, eller Øll, da Maatte hand saaledes købe sit Brændeviin i Kiøbstæderne hos Brændevins Mænd, eller og paa dette Mit allernaadigste Høj Kongel: privelegerede Brænde Viins Brænderie, saa om saa er at ieg og tillige med Mine Interessenter, allernaadigst maa nyde og bekomme denne forestaaende prevelegio, lover og tilforpligter ieg mig at skal forskafe alle og enhver Redt godt Maal og gode Vahre, nemlig at naar En skippe Ruug Kaaster efter Capitul Taxten 22 til 24 β da skal å [!] Potten af Brænde Viin ickun kaaste 12 β . og naar skippen kaaster 28 β til 2 \mathcal{R} . da skal Potten Kaaste 14 til 16 β dansk, og lige saa lover ieg allerunderdanigst at ogsaa vil forskafe, tillige og forsyne Deres Kongel: Maytst: Skiibe, om mig allernaadigst der til vorder befalet, Aller Naadigste Konge og Herre Jeg skal icke dis mindere [sic! Meningen er vel: ikke det mindste] for dyre Landet eller giøre forprang i nogen optænkelige maader, men ieg hellere skal komme de smaa Bønder til Stoer hielp og di kand komme til Mig paa fore Skrefne allerunderdanigste [!] privelegerede Brænde Viins Brænderie, og der strax saa annamme deres Rigtige Betalning i mod at de icke haver nødigen at lade sig Fixere af fremmede Kiøbmænd som opkiøber deres Korn til udførsel og udskibning, at derover dend fattige borger og bonde der begge maa under lide.

Der i mod Haabes ieg til Næst Gud, og Deres Maytst Hielp at ieg skal noch faa alle ting i En god stand, baade med Bygning og Vercktøjs Redskaber, at Siden Dend almægtige Gode Gud haver givedt mig en Sun

Ide om saadan et Verkkets Bedrifter, tillige er ieg med Interecenter og noch skal faa fremgang, En dog ieg ved heel væl at det bliver mig uskyldigen mis undt at Siden ieg er ick af det Slags der Roszer mig af det lille Laan som Gud haver betroet mig men ieg meest alle tiider hielper mig med Guds og Deres Mayts Naade og Høje Velsignelser, i vad lyckcken mig til skickcke vil, Da ieg er Allernaadigst tilfordnet [tilforordnet?] at giøre Reede for [hvorledes] min opførsel har været som ieg og Skrefteligen haver foreviist forbemelte Her Bircke Dommer Sonnin i Colding samme som og ieg allerunderdanigst har vedhæftet understaar mig i alledybteste underdaning [!] at med skickcke paa det at vise, ieg er ingen U-Ædisk eller Skarn, men jeg haver Pløjet det som maa skee mine efter Strebere ick kommer til at saa, men ieg derfor haver fløt [flyttet] og Vankedt omkring for [skal vel være: som] dend der vilde Stræbe, og lære at kiende ondt og godt var, og der over noget til Sat, og igien noget profiteret som giærne er Kiøbmands Brug som medfølgende allerunderdanigste Attester heel fuldstændigen forklarer, ieg og saa kunde faa mange flere gode beviiser fra mange Høje Stands Personer om det allerunderdanigst [!] forlanges, Siden at ieg haver dend ære at er en ynder af dem, men tiiden er nu mig noget hastelig Efter Hr. Birckedommers Ordre og maae skee hand vil ellers være for at Siden det gamle ord heder, at dend der kommer først til Møllen faar først malet der over haver ieg taget de nærmeste Mideler som er de Lærdes og min Siæle Sørgere beviser som ieg Enfoldeligen hafde i beredskab, og alt saa kand sees at ieg er ingen til det værste men meest mig Self der fore allerunderdanigst beder ieg om vad allernaadigste Høj Kongel: Naade at mig

med Bref eller Documenter mig bliver bevertet med, om bedes at de Directe mig Self til aabning maa komme paa det ieg haver ved forrige Memorial at 4de August lidt og lider meget, indtil at Min allernaadigste Konge og Herre allernaadigst udgiør det bedre for mig, Som ieg med Suck og Hiertens Længelsze forvarter en allernaadigst god bøn høring ieg der er medfødt at Stande paa Min allernaadigste Konges og Landets og fattiges ære, og gavn lever og til min død

Lejerschau	Stormægtigste Monarch
i Colding Ampt	Allernaadigste Arve Konge og Herres
d. 2dend Octobr	aller Ringeste
1767	tro arve under Saat
I: Iesu navn	Peter Mølleus et: Mahler.“

Herefter følger saa attesterne:

„Jeg under Skrevne Borger og Mester Mahler i dend Kongel: Kiøbsted Viborg, Giør Vitterlig at Nærværende Mahler Svend Peter Møllerus haver været hos mig udi Condition i 4 aar, og i samme tiid haver hand arbejdet Tro, og fligtig som een honet og brav Svend hør og bør, jeg der for vil have hannem paa beste maade aller skyldigst [?] Recomenderet, som maatte behøve hands tieniste, og Profession, til bekræftelsze under min Haand og Seigl. Datum Viborg d. 26de Matz 1759

Lauritz Cornelius Knudsen Gaard [?]“

„Ommeldte, Mahler Svend Peder Møller og Hustrue Iohanne Iens Datter Lund, haver været her i Wiborg udi 4 Aar, og i samme tiid, haver de begge opført sig udi deres Saligheds Sag med andre Guds Børn saaledes at de paa andre Stæder uden nogen hinder kand vorde meddeelt Kirkens gode, Og vare de sist her til Her-

rens Alter i Sorte Brødre Kirke d. 1te April sidst, som herved efter begiering tilstaaes — af Viborg d. 5te April 1759
C. Sædelin.“¹

„Efter forlangende attesteres herved, at Monsieur Peder Møller [rettet til Mølleus eller Møllerus] og Kiæreste, som har i nogle Aar her i Jelling Bye beboet og haft i fæste et Hr: Magist: Borch² tilhørende Stæd af 6 Skp hartkorn og vides ey andet om, end de io har ført og levet et honet og andstændigt Lefnet.

Jelling Pr: d. 9 August 1766.

P. Wedel.“³

„Den anførte Segnieur Peder Møller og Hustrue har i et halvaars tid opholdt sig her i Harthe Sogn i Stallerupgaards Stampemølle, og imidlertid indtet mig vitterligt begaaet som kand hindre dem fra Kirkens gode i dend Menighed hvor de nu opholde sig, de vare begge ved Herrens hellige bord i Harthe Kirke imellem Iuul og Kyndelmisse sidst hvilket herved testeres i Paabye Præstegr: d. 29 Sept. 1767 af

L. Haagen.“⁴

„At Seigr Peter Mollerius Mahler haver været her [!] i Jelling Sogn og boet i lang tiid og mange aar, og levet i alle maader ærligen og skickeligen des uden haver hand kiøbt mange Jorde godser og vunden store

¹ Christian Albert Olsen Sadolin, f. 1700, sognepr. til Viborg Sortebrødre (Søndresogn) kirke fra 1731 til sin død 1774.

² Se nedenfor.

³ Poul Pedersen Wedel, f. 1724, sognepr. til Jelling og Hover fra 1750 til sin død 1782.

⁴ Laurits Johansen Haagen, f. 1713, sognepr. til Harte og Bramdrup fra 1753 (præstegaarden ligger i Paaby), † i Kolding 1787.

Capitaler, og des uden haver hand Mange Penge som hand ved Prosser lader indrive, alt efter Ret mæszig haandskrift [!] Efter Begiæring ieg saaledes testerer og ennu haver jeg hannem at ynske al lykke og velsig-nelse som den gode Gud vil velsigne ham og Familie Datum Greis Prgr d. 1. Octobr. 1767

P. Borch.¹

Peder „Møllerus et Mahler“ taler i sin skrivelse om en memorial af 4. aug. samme aar. Denne, som det synes, skæbnesvangre memorial har jeg ikke kunnet finde. Det var den, der affødte „en Stor Torden-Slag“ i Lejrskov d. 21. sept.; men desværre oplyses der ikke noget nærmere om denne episode.

Hvorvidt Peder Møller nogensinde har faaet svar paa sin ansøgning, er tvivlsomt. Jeg har ialfald ikke kunnet finde noget derom i rigsarkivet; saa han har nok maattet renoncere paa sit „allerunderdanigst“ pri-vilegerede Brændevinsbrænderi.

¹ Magister Peder Lauritsen Borch, f. 1721, var 1767 kapellan i Grejs og Sindbjerg, hvor han senere blev sognepr. og døde 1777. Han maa altsaa tidligere have boet i Jelling.